

*Антошина І. В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри загальної теорії права та держави
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ФУНКЦІОНУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВЛАДИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу ролі засобів масової інформації у функціонуванні інформаційної влади. Роль та значення засобів масової інформації у функціонуванні інформаційної влади стрімко зростає. ЗМІ володіють потужними важелями формування та можливостями впливу на свідомість і поведінку людей.

Акцентовано увагу, що в умовах глобалізації та інформатизації, становлення України формування розвинутого інформаційного суспільства, свободи інформаційної сфери, не можливо залишити поза увагою питання стосовно, функціонування, змісту, природи інформаційної влади, яка все більше, у сучасних умовах, звертає на себе увагу науковців.

Зазначено, що держава за допомогою правових інструментів формує відповідні правила взаємодії з інформаційним суспільством і відповідно з інформаційною владою, так як у сучасних умовах інформація відіграє вирішальну роль в організації та функціонуванні влади. Активне використання потенціалу інформаційної влади може стати вирішальним фактором у проведенні державної політики в будь-якій сфері життя суспільства.

Встановлено, що найважливіше значення для подальшого розвитку українського суспільства полягає саме у взаємодії державної влади з інформаційною владою. У сучасних умовах інформаційна влада визначальним чином впливає на різні сфери суспільного розвитку, що трансформує багато політичних та державних інститутів. Ефективність державної влади багато у чому залежить від всебічного регулювання інформаційних відносин, що визначає характер її взаємодії з інформаційною владою. в сучасний час, важливим є те, щоб діяльність засобів масової інформації, яка і надалі незмінно зростає і посилюється та впливає на всі сторони життєдіяльності суспільства і держави, відповідала українським національним інтересам, сприяла утвердженню незалежної Української держави.

Констатовано, що у сучасному українському суспільстві роль ЗМІ постійно зростає. Саме ЗМІ формують у людей навички правової поведінки, здатності захищати свої погляди, підвищують відповідальність влади. В свою чергу, взаємодія між органами державної влади, суспільством та засобами масової інформації є тією необхідною складовою, яка потрібна для здійснення суспільного діалогу, забезпечення участі громадян в обговоренні та виробленні державної політики, гарантування їх прав на отримання та доступ до інформації, що в свою чергу, сприятиме розвитку громадянського суспільства і зміцненню демократії в Україні.

Підкреслено, що пріоритетним завданням Української держави є забезпечення свободи слова, свободи інформації, право на вираження думки і позиції громадянина, право на отримання і поширення достовірної інформації без перешкод. Інформаційна політика держави повинна

працювати не лише на висвітлення її дій, але і на організацію інформаційних потоків усєї держави в інтересах її процвітання та успішного розвитку.

Ключові слова: влада, державна влада, інформаційна влада, інформація, засоби масової інформації, інформаційне суспільство, ресурси інформаційної влади.

Постановка проблеми. У сучасних умовах, підвищення ролі та значення засобів масової інформації (ЗМІ) у функціонуванні інформаційної влади стає досить вагомим та виразним. Надмірно швидкий розвиток інформаційних технологій останнім часом визначає магістральний напрям розвитку практично всіх сторін життя сучасного суспільства, роль і значення впливу інформації на економічні та політичні, культурні та правові сфери життя. Доступність інформації виступає вирішальним фактором функціонування сучасного суспільства. Сьогодні процеси інформатизації потрапляють до усіх сфер життєдіяльності суспільства та кожної окремої особистості. Світ проходить третю фазу свого розвитку – інформаційну, яка супроводжується виділенням колосального об'єму інформації, безпосередніми споживачами якої є суспільство та кожна окрема людина.

Невід'ємною ознакою становлення правової демократичної держави є забезпечення свободи слова, свободи інформації, право на висловлення думки, право на отримання актуальної, достовірної, об'єктивної інформації та її поширення. В свою чергу, саме свобода слова є фундаментом, на якому будується демократія і без якої не можуть існувати демократичні інститути.

Оперативне інформування населення про події та явища, які відбуваються у світі, певній країні покладено, перш за все, на засоби масової інформації. Сьогодні, саме засоби масової інформації перетворюються на могутній політичний інститут і володіють потужними важелями впливу на свідомість та поведінку людей.

В умовах глобалізації та інформатизації, становлення України формування розвинутого інформаційного суспільства, свободи інформаційної сфери, не можливо залишити поза увагою питання стосовно, функціонування, змісту, природи інформаційної влади, яка все більше, у сучасних умовах, звертає на себе увагу науковців. Тут виникає багато викликів та питань: як інформаційна влада інституалізується, які її можливості, яким законом керуватися, які органи цієї влади та в чому їх специфіка, яке місце ця влада займає серед загальноновизнаної тріади влади, або це окрема влада, що не є державною, але пронизує всі інші гілки влади та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, які пов'язані з інформаційною сферою постійно перебувають в центрі уваги багатьох науковців. Серед окремих дослідників

виділяються роботи: А. Гриценко, В. Ліпкан, В. Цимбалюк, М. Карашук, І. Сопілко та ін..

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні ролі та значимості засобів масової інформації у функціонуванні інформаційної влади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з найважливіших завдань Української держави після проголошення її незалежності стало формування і забезпечення демократичних засад функціонування ЗМІ.

Перехід від індустріального до інформаційного суспільства є нагальною реальністю нашого часу зачіпає всі держави, де Україна не є винятком. Перехід до інформаційної цивілізації перетворює інформаційний ресурс на стратегічний фактор будь-якої країни [1, с. 3].

На межі ХХ–ХХІ ст. індустріально розвинені країни світу вступили в інформаційну стадію розвитку, позначену становленням інформаційного суспільства, впровадженням інформаційних технологій, Інтернету, що призвело до різкого підвищення впливу інформаційної влади.

У сучасних умовах, як справедливо зауважує Ю.М. Оборотів, очевидним є зміцнення інформаційної складової функціонування сучасної держави, яка пов'язана зі змінами, що відбуваються в національній державі в епоху глобалізації, інформатизації та індивідуалізації суспільства (зокрема, це питання прозорості державних кордонів, фінансових контактів, розвитку електронної торгівлі, використання мережевих комунікацій в організації та діяльності держави) [2, с. 7].

Влада це той невід'ємний компонент будь-якої цивілізації, який змінюється разом зі змінами у суспільстві. Розвиток сучасної цивілізації напряму залежить від глобальних перетворень інформаційних ресурсів і засобів їх використання в усіх регіонах світу. Сучасна ситуація характеризується становленням інформаційного суспільства та є передумовою для еволюційного переходу до наступної стадії розвитку людства, технологічною основою якої є індустрія створення, обробка і передачі інформації.

Державі належить провідна роль у формуванні інформаційного суспільства, що координує діяльність різних суб'єктів суспільства в процесі його становлення, сприяє інтеграції людей в нове інформаційно-технологічне оточення, розвитку галузей інформаційної індустрії, забезпеченню прогресу демократії і дотримання прав особистості в умовах інформаційного суспільства. Інформаційна взаємодія держави, суспільства і особистості найбільш оптимальна при використанні інформаційних і телекомунікаційних технологій з метою підвищення загальної ефективності діяльності державного механізму, створення інформаційно відкритого суспільства, розвитку інститутів демократії [3].

Держава за допомогою правових інструментів формує відповідні правила взаємодії з інформаційним суспільством і відповідно з інформаційною владою, так як у сучасних умовах інформація відіграє вирішальну роль в організації та функціонуванні влади. Активне використання потенціалу інформаційної влади може стати вирішальним фактором у проведенні державної політики в будь-якій сфері життя суспільства.

Отже, найважливіше значення для подальшого розвитку українського суспільства полягає саме у взаємодії державної влади з інформаційною владою. У сучасних умовах інформаційна влада визначальним чином впливає на різні сфери

суспільного розвитку, що трансформує багато політичних та державних інститутів. Ефективність державної влади багато у чому залежить від всебічного регулювання інформаційних відносин, що визначає характер її взаємодії з інформаційною владою.

Сьогодні, інформаційна влада стає настільки істотною частиною інфраструктури суспільства, що від неї залежить не тільки технологічний, але і соціальний прогрес, економічна конкурентоспроможність країни в цілому, її роль у розподілі праці, так само як і здатність подальшого розвитку демократичних інститутів, що значною мірою від інформаційної відкритості, можливості доступу громадян до інформації [4].

Інформаційна влада інституціоналізується через спеціалізовані структури для відкритої, публічної передачі будь-якої інформації будь-яким особам за допомогою спеціального технічного інструментарію. До них відносяться друкована, аудіовізуальна, електронна преса, кіно-, відео-, аудіо носії інформації, супутникові, кабельні, комп'ютерні мережі – все, що може накопичувати і передавати важливу для суспільного життя інформацію [5].

Безумовно, під впливом інформаційних технологій змінюються і правові інститути, політичні відносини, форми політичного та інформаційного впливу на суспільство та суспільну свідомість, глобальна інформатизація суспільства, широке впровадження нових інформаційних технологій (телебачення, комп'ютерних мереж, аудіо- та відеосистем, інтернет-телебачення, соціальних мереж), що також свідчать про становлення і функціонування інформаційної влади.

Суть інформаційної влади зводиться до того, що якийсь ідеолог чи креативна група створюють ідею, яка поширюється за допомогою засобів масової інформації та міжособистісної комунікації. Незважаючи на те, що інформаційна влада вже була об'єктом наукового доробку, дослідження даного питання є актуальним, беручи до уваги збільшення ваги інформації, необхідності законодавчого регулювання інформаційних правовідносин [6].

Інформаційна влада як об'єкт наукового дослідження припускає використання теоретичних концепцій і наукових підходів до вивчення її предмета, що вимагає обґрунтований міждисциплінарний підхід до інтерпретації основних категорій і понять. При цьому необхідність застосування методів політології, журналістики, соціології та звісно ж правознавства. Дослідження інформаційної влади з позиції функціональних концепцій дозволяє найбільш повно розглянути основні властивості, здібності, характер прояви, ресурси і потенціал інформаційної влади.

Інформаційна влада впливає на політичну свідомість і політичну діяльність як через спеціальні політичні комунікації, так і опосередковано – через звичайні ЗМІ, систему освіти, школи, університети, освітні програми. Саме ці інститути генерують соціальну пам'ять нації, соціальних груп і особистостей, надають інтерпретаційний зміст подіям, що відбуваються. Тим самим не тільки пояснюється теперішня, але й програмується майбутня політична поведінка громадян, політичних і громадських організацій [7, с. 6].

Суб'єктами і основними носіями інформаційної влади в сучасному суспільстві є інформаційні інститути – засоби масової інформації, наукові і науково-просвітницькі установи тощо. Крім того, до суб'єктів інформаційної влади можна віднести і органи

державної і публічної влади, журналістика як соціальний інститут, інтернет-спільноти, інститути громадянського суспільства.

Влада є універсальним механізмом інтеграції та впорядкування поведінки людей. В першу чергу вона представлена державою, її ресурсами. Ресурси державної влади складаються з потенційних засобів, які можуть бути задіяні при реалізації функцій держави. Головним ресурсом інформаційної влади виступають засоби масової інформації, які мають досить потужні можливості впливу на їх свідомість та поведінку, все це дає підстави розглядати ЗМІ саме як потужний інструмент інформаційної влади. Сутність інформаційної влади полягає у корекції мислення або впровадженні нових смислів у старі ідеї та їх популяризацію.

Інтенсивне поширення інформації через різні засоби масової інформації дозволяє оцінити реальне її значення у формуванні свідомості сучасної людини. Сучасну інформаційну політику важко уявити без різних каналів поширення та передачі інформації таких як: радіо, телебачення, преси та різноманітних соціальних мереж. Інтенсивні інформаційні потоки у сучасному світі є безперервним процесом.

Сучасне суспільне інформаційне життя представляє досить динамічний процес масової комунікації, що є різновидом соціальної комунікації. Будь-яка політика, зокрема державна політика полягає в інформації як сукупності знань, що дозволяє приймати відповідальні і часом доленосні рішення задля стратегії розвитку сучасної держави й у цілому сучасного суспільства.

Так, вступ сучасного світу, в інформаційну епоху і глобалізація світових комунікацій призвели до глибоких змін співвідношення влади в суспільстві, різкого підвищення політичного впливу інформаційної влади і перш за все її головних носіїв – засобів масової інформації. Це стимулювало появу цілої низки концепцій, які обґрунтовують пріоритетну значимість ЗМІ в житті суспільства і настання епохи «медіократії» або телекратії [8].

Засоби масової інформації – це насамперед різноманітні канали, які забезпечують публічну, візуальну та звукову передачі інформації за допомогою технічних засобів шляхом збирання, обробки та розповсюдження інформації, призначеної для масових аудиторій. Засоби масової інформації у суспільстві виступають як найважливіший інститут управління великими масами. До сучасних засобів відносять: періодичне друковане видання (газета, журнал), радіоканали, телеканали, відеограма; кінохронікальна програма, а також мережне видання. ЗМІ виступають невід’ємною складовою механізму функціонування демократії, її ціннісних і нормативних засад. Саме ЗМІ можуть допомогти індивіду вийти за межі його безпосереднього життєвого досвіду і включитися в політичну діяльність.

Швидкий розвиток телекомунікаційних та інформаційних технологій змінив саму природу ЗМІ, вони стають невід’ємною частиною подій, що відбуваються. Існуючі нині можливості ЗМІ, як основного ресурсу інформаційної влади, у висвітленні різних сторін політичного, економічного і духовного життя сучасного суспільства стали найпотужнішою зброєю у глобальній політиці, інструментом у вирішенні геополітичних завдань. Можна констатувати факт, що саме ЗМІ, сьогодні виступають не тільки передавочою ланкою у складному механізмі політики, але і її творцем.

В останні десятиліття особливе значення набуває Інтернет як найсильніший засіб масової інформації, аудиторія якого зростає в геометричній прогресії. Це нове і потужне середовище масової інформації, яке стало невід’ємною частиною суспільного інфор-

маційного життя сучасної людини. «Всесвітня павутина» Інтернет є одним з інформаційних каналів формування правової культури та правової свідомості особистості та суспільства в цілому. Інтернет виступає як спосіб швидкої передачі публічних повідомлень великої кількості людей. Головна якість Інтернету, що виділяла його в системі засобів масової інформації, виступає його оперативність, масовість і доступність.

Потужність ЗМІ, зокрема Інтернету, сприяє підвищенню обізнаності та формування певної поведінки, а також розширенню доступу до ін. формації. Сучасний стан розвитку Інтернету та пов’язаних з ним соціальних мереж (Facebook, Twitter, Telegram, YouTube), по праву можна охарактеризувати як інформаційну революцію, яка розширює простір масової комунікації до неймовірних масштабів. Завдяки появі сучасних засобів масової інформації практично формується єдиний глобальний інформаційний простір.

Можна констатувати факт, що у сучасному українському суспільстві роль ЗМІ постійно зростає. Саме ЗМІ формують у людей навички правової поведінки, здатності захищати свої погляди, підвищують відповідальність влади. В свою чергу, взаємодія між органами державної влади, суспільством та засобами масової інформації є тією необхідною складовою, яка потрібна для здійснення суспільного діалогу, забезпечення участі громадян в обговоренні та виробленні державної політики, гарантування їх прав на отримання та доступ до інформації, що в свою чергу, сприятиме розвитку громадянського суспільства і зміцненню демократії в Україні.

Однак, новітні комунікативні технології також можуть відігравати подвійну роль – слугувати могутнім засобом розширення творчих можливостей людини, радикальним чином сприяти розвитку процесів глобальної демократизації, і в той же час бути джерелом негативних тенденцій, зокрема маніпулювання громадською думкою, якщо втрачається контроль суспільства над інформаційною владою [7, с. 4]. Тобто, ЗМІ можуть як стабілізувати суспільне життя так і відігравати негативну роль в цьому процесі, а саме сприяти порушенню стабілізації життєдіяльності суспільства.

Досвід історії показує, що діяльність ЗМІ як просвіщати людей, розвивати у них почуття власної гідності, прагнення до свободи і соціальної справедливості, сприяти і допомагати їх компетентній участі в політиці, збагачувати особистість, так і дезінформувати і залякувати населення, сіяти недовіру і страх. Найбільша небезпека як для громадян так і для функціонування демократії виступає використання ЗМІ з метою політичного маніпулювання. Воно являє собою приховане маніпулювання політичною свідомістю, впливає на поведінку людей з метою примусити їх діяти (або не діяти) всупереч своїм інтересам. Без відповідної боротьби з даним явищем можна звести нанівець усі проголошені державою демократичні принципи [9, с. 294].

Тому, вся інформація, яка доводиться до відома населення, повинна бути достовірною та актуальною, об’єктивною. Споживачам інформації необхідно гарантувати можливість отримання інформації з різних джерел, аби вони могли робити адекватні висновки й чинити відповідні дії [10, с. 133].

Отже, в сучасний час, важливим є те, щоб діяльність засобів масової інформації, яка і надалі незмінно зростає і посилюється та впливає на всі сторони життєдіяльності суспільства і держави, відповідала українським національним інтересам, сприяла утвердженню незалежної Української держави.

Висновок. Роль та значення засобів масової інформації у функціонуванні інформаційної влади стрімко зростає. ЗМІ володіють потужними важелями формування та можливостями впливу на свідомість і поведінку людей. Сьогодні, одним з найважливіших чинників розвитку української державності та українського суспільства є вдосконалення функціонування ЗМІ. Право на доступ до інформації стає одним з невід'ємних прав людини і громадянина. Пріоритетним завданням Української держави є забезпечення свободи слова, свободи інформації, право на вираження думки і позиції громадянина, право на отримання і поширення достовірної інформації без перешкод. Інформаційна політика держави повинна працювати не лише на висвітлення її дій, але і на організацію інформаційних потоків усієї держави в інтересах її процвітання та успішного розвитку.

Література:

1. Павове забезпечення інформаційної діяльності в Україні / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка, І. С. Чижика. К. : Юрид. думка, 2006. 411 с.
2. Оборотов Ю. М. Современное государство: от образа к реалиям. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 6–14.
3. Ржевська Н. Ф. Політична влада та інформація, місце інформаційної влади у інформаційному суспільстві. [Електронний ресурс]. Режим доступу: jml.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/2950
4. Карашук М. Г. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса*. 2012. Вип. 3. С. 324–335. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>
5. Бебик В. М. Політологія для політика і громадянина : монографія. К. : МАУП, 2003. : [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.politics.ellib.org.ua/pages-3665.html>
6. Діордіца І. В., Інформаційна влада як комунікація: правові аспекти. GOAL. 2016. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://goal-int.org/informacijna-vlada-uk-komunikaciya-pravovi-aspekti/>
7. Ліпкан В. А. Систематизація інформаційного законодавства України : монографія / за заг. ред. В. А. Ліпкана. К. : ФОП О. С. Ліпкан, 2012. 304 с.
8. Glotz P. Chancen und Gefahren der Telekratie. Die Neue Gesellschaft. *Frankfurter Hefte*. 1995. № 1. S. 32–41.
9. Карашук М. Шляхи демократизації інформаційної влади: Україна і зарубіжний досвід. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2006. Вип. 30(2). С. 291–301. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2006_30\(2\)_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2006_30(2)_30)
10. Цимбалюк В. С. Інформаційне право: концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства. К. : «Освіта України», 2011. 426 с.

Antoshyna I. The role of mass media in the functioning of information power

Summary. The article is devoted to the analysis of the role of the mass media in the functioning of information power.

The role and importance of the mass media in the functioning of information power is growing rapidly. Mass media have powerful levers of formation and the ability to influence people's consciousness and behavior.

It is emphasized that in the conditions of globalization and informatization, the formation of Ukraine, the formation of a developed information society, the freedom of the information sphere, it is impossible to ignore the question of the functioning, content, and nature of the information power, which increasingly, in modern conditions, attracts the attention of scientists.

It is noted that the state, with the help of legal instruments, forms appropriate rules of interaction with the information society and, accordingly, with the information authority, since in modern conditions information plays a decisive role in the organization and functioning of the authority. Active use of the potential of information power can become a decisive factor in the implementation of state policy in any sphere of social life.

It was established that the most important thing for the further development of Ukrainian society is precisely the interaction of the state power with the information power. In modern conditions, the informational power has a decisive influence on various spheres of social development, which transforms many political and state institutions. The effectiveness of state power largely depends on comprehensive regulation of information relations, which determines the nature of its interaction with information power. In modern times, it is important that the activities of the mass media, which continue to grow and strengthen and influence all aspects of the life of society and the state, correspond to Ukrainian national interests and contribute to the establishment of an independent Ukrainian state.

It was established that the role of mass media in modern Ukrainian society is constantly growing. It is mass media that form people's legal behavior skills, the ability to defend their views, and increase the responsibility of the authorities. In turn, the interaction between state authorities, society and mass media is a necessary component that is required for the implementation of public dialogue, ensuring the participation of citizens in the discussion and development of state policy, guaranteeing their rights to receive and access information that in their in turn, will contribute to the development of civil society and the strengthening of democracy in Ukraine.

It was emphasized that the priority task of the Ukrainian state is to ensure freedom of speech, freedom of information, the right to express a citizen's opinion and position, the right to receive and distribute reliable information without obstacles. The information policy of the state should work not only to highlight its actions, but also to organize the information flows of the entire state in the interests of its prosperity and successful development.

Key words: power, state power, information power, information, mass media, information society, information power resources.